

Hamza Gábor

Kiss Ferenc (Ferenc De Kiss) emlékiratai – Áttekintés egy eddig ismeretlen, jelentős kordokumentumról

(1) Kiss Ferenc, az *An Unfortunate Privilege* című, kéziratban fennmaradt emlékiratok szerzője Pápán született 1895. május 28-án. 1973 végén még nagy valószínűséggel (pontos adattal sajnos nem rendelkezünk) élt az Amerikai Egyesült Államokban, Florida államban, St. Petersburg városban. Megjegyezzük, hogy napjainkban St. Petersburg Florida állam lélekszámát tekintve negyedik legnépesebb városa.

Kiss Ferenc első, olasz állampolgár feleségével, Antonia Boscogrande di Carcacival, aki a több évszázados múltra visszatekintő szicíliai arisztokráciához tartozott, Londonban kötött házasságot 1932 elején, január vagy február hónapban. A házasságkötés pontos dátuma nem ismeretes. Antonia Boscogrande di Carcaci 1901-ben született Olaszországban, Palermóban, és ugyancsak Palermóban hunyt el 1993-ban.

Kiss Ferenc első feleségével való házasságának egyházi jogi érvénytelenítésére (*annullamento ecclesiastico*) az 1950-es évek végén került sor. Megemlítjük, hogy a házasság (*matrimonio*) érvénytelenítését a házastárs, a feleség kezdeményezte.

A házasságból egy leánygyermek – a mai is élő Stefania De Kiss – származott, aki Londonban született 1932. november 17-én. Az Olaszországban, jelenleg Palermóban élő Stefania De Kissnek nincsenek gyermekei. Kiss Ferenc egyedüli (egyenes ági) leszármazottja Stefania De Kiss.

(2) Kiss Ferenc második felesége, az Egerből származó, ott született Mezey Ilona iparművész, lakberendező volt. Mezey Ilona szintén 1956 óta élt az Amerikai Egyesült Államokban, és valószínűleg 1994-ben hunyt el. Az első, olasz származású és olasz állampolgársággal rendelkező feleség és a második, magyar származású, magyar állampolgár feleség jó kapcsolatban volt egymással.

Kiss Ferenc édesapja Kis(s) József (1862–1927), a pápai református főiskola teológiai-tanára és a város református lelkésze, édesanyja pedig Körmendy Ilona volt. Testvérei Kiss Ilona Novák Andrásné és Kiss Elemér okleveles gazda, aki a második világháború előtt a kaposvári székhelyű Alsó-Dunántúli Mezőgazdasági Kamara igazgatója volt, és 1952-ben hunyt el. Kiss Elemér gyermeke volt Kiss József irodalomtörténész, a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének munkatársa, ismert Petőfi-kutató; ő 1992-ben hunyt el. Kiss Józsefnek ismereteink szerint két ma is élő gyermeke van: Anikó, aki 1962-ben, és Péter, aki 1967-ben született. Id. Kiss Elemér többi gyermeke: Zsuzsanna Jobban Gyuláné, Ida és ifj. Kiss Elemér, aki 1948-ban a Földművelési Minisztérium (FM) agrárpolitikai előadója volt, és Kiss Ferencsel együtt az 1948-ban lefolytatott monstre FM-perben hét és fél év fegyházbüntetést kapott. Ifj. Kiss Elemér 1959-ben hunyt el. Gyermeke nem volt.

(3) Kiss Ferenc mint az *Est Lapok* külföldi tudósítója (*political columnist*) már 1928-ban Sidney Harold Harmsworth Rothermere (1868–1940) szűkebb környezetéhez tartozott, és az 1896-ban alapított *Daily Mail* munkatársa is volt. Lord Rothermere-nek magyar ügyekben tanácsadója volt londoni, illetve angliai tartózkodása, útjai idején. Kiss Ferenc interjút készített – többek között – II. Vilmos német császárral (1888–1918) Hollandiában (Doornban), Benito Mussolinivel és Sir Winston Churchill-lel. Nem tartjuk kizártnak, hogy Kiss Ferenc kapcsolatban volt George Ward Price-szal (1886?–1961), a *Daily Mail* ismert külföldi tudósítójával.

Kiss Ferenc az Egyesült Királyságról, Ausztriáról (1938. március 13-ig, az *anschlussig*) és Németországról közölt széles körben ismert és olvasott elemzéseket a hazai lapokban. Nem volt diplomata. Soha nem volt magyar diplomáciai szolgálatban. A második világháború alatt tudomásunk szerint végig az Egyesült Királyságban, főleg Londonban tartózkodott, élt. Nincs információnk arról, hogy az Egyesült Királyság és Magyarország között 1941 decemberében beállt hadiállapotról tekintettel a brit hatóságok internálták volna.

Említést érdemel, hogy Kiss Ferenc gróf Bethlen Istvánnal (miniszterelnök 1921 és 1931 között) is jó kapcsolatban volt.

(4) A református vallású Kiss Ferenc a háború után visszatért Budapestre abból a célból, hogy aktív módon bekapcsolódjon a hazai politikai életbe. Magyarországon Sulyok Dezsővel (1897–1965), a Szabadság Párt (angolul: *Freedom Party*) vezetőjével volt közeli kapcsolatban. A Szabadság Párt külpolitikai főtanácsadója volt. A párt feloszlását követően Kiss Ferenc illegálisba vonult, és egy kommunistaellenes, a magyarországi, fokozatosan, egyre inkább diktatúrává váló rendszert élesen bíráló kiadványt (hírlevelet [*newssheet*]) szerkesztett.

(5) Kiss Ferenc Mindszenty József bíboros hercegprímással is találkozott. 1948-ban tartóztatták le. Az eljárás során kihallgatója Pálffy-Oesterreicher György (1909–1949) altábornagy volt. A koncepció per nyilvánvaló célja az volt, hogy Kiss Ferencet terhelő vallomás megtételére kényszerítsék az esztergomi érsek, bíboros hercegprímás ellen indított perben. 1948 novemberében, egy hónappal Mindszenty József letartóztatása (1948. december 26.) előtt került sor perére.

Kiss Ferencet mint I. rendű vádlottat Perneczky Béla mellett életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték. Említést érdemel, hogy a gazdasági és politikai vonalat egyaránt magában foglaló FM-perben vádlotként szerepelt Kiss Ferenc rokona, a Földművelési Minisztériumban fontos beosztást betöltő Kiss Elemér is, akit ugyancsak elítéltek. A perben, amely sok tekintetben a Mindszenty József esztergomi érsek, bíboros hercegprímás perének politikai vonatkozású előkészítése volt, a büntető eljárás alá vont személyek száma igen magas, 63 volt. Kiss Ferenc az FM-per politikai és nemzetközi „vonalába” illeszkedett.

(6) Kiss Ferenc a fogvatartói által előre elkészített terhelő „vallomásokat” – emlékiratai szerint 25-30 eltérő szövegű „vallomás” készült – nem volt hajlandó aláírni. Hosszú időt, nyolc hónapot töltött vizsgálati fogságban. Védőügyvédje Vészi, az ítélő tanács (Nép-bíróság) elnöke pedig Olti (eredeti nevén Obetko, illetve Olty) Vilmos (1914–2005) volt.

Említést érdemel, hogy Bandi István, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) tudományos munkatársa, kutatója mintegy 700 oldal vizsgálati anyagot talált róla. Az igen terjedelmes vizsgálati anyagot tudomásunk szerint eddig még nem publikálták.

Kiss Ferenc nyolc év után, 1956. október végén szabadult a börtönből. Büntetését több börtönben kényszerült letölteni. A forradalom alatt a szabadságharcosok szabadították ki nagy valószínűséggel a Markó utcai büntetés-végrehajtási intézetből.

(7) Szabadulását, pontosabban kiszabadítását követően Nagy Imre (1896–1958) miniszterelnök kívánságára a kormány sajtóhivatala (sajtótájékoztatói) helyettes államtitkárának (*Undersecretary for Press Information*) nevezték ki. Kiss Ferenc 1956. november 4-én valószínűleg a Parlament épületében lévő hivatali helyiségét elhagyta, és rejtőzködni kényszerült.

Néhány napon át részt vett emlékiratai szerint a katonai, fegyveres ellenállásban, a meg szállók ellen irányuló fővárosi és Budapest környékén folyó gerillaharcokban. Kiss Ferenc valószínűleg nyugati (nézetünk szerint nagy valószínűséggel angol, esetleg amerikai) segítséggel tudta elhagyni Magyarországot. A határ átlépését követően Bécsben lakott rövid ideig.

Kiss Ferenc az amerikai (USA) presbiteriánusok (kálvinisták) segítségével, támogatásával került ki az Amerikai Egyesült Államokba. Florida államban, St. Petersburg

városban élt haláláig. Rehabilitása Magyarországon – tudomásunk szerint – sajnálatos módon mind ez ideig nem történt meg.

(8) *An Unfortunate Privilege* címmel, angol nyelven írta meg emlékiratait; ezek kéziratban (690 gépelt oldal) maradtak fenn. Igen későn, három évvel ezelőtt, 2021 márciusában publikálták őket az Egyesült Királyságban, Londonban (Kindle Edition, 420 pp.). Az angol szöveg nézetünk szerint nyelvi szempontból kifogástalan, csupán egy-két helyen lett volna szükség apróbb korrekcióra.

Kiss Ferenc *An Unfortunate Privilege* című, publikálásáig évtizedeken át kéziratban fennmaradt munkája hazai és nemzetközi relációban egyaránt rendkívül fontos, jelentős kortörténeti dokumentum, amelyet feltétlenül érdemes volna jegyzetekkel, esetenként magyarázatokkal, kommentárokkal ellátott, kiegészített magyar fordításban is közzétenni.

(9) Az emlékiratok középpontjában Mindszenty József esztergomi érsek, bíboros hercegprímás személye áll. Az *An Unfortunate Privilege* több vonatkozásban is az eddig ismertnél jóval árnyaltabb képet fest arról a korszakról, amelynek a szerző cselekvő és egyben szenvedő alakja (áldozata) is volt.